

Anmeldelser

Søren Villadsen (red.), *Demokrati? Moderniseringspolitikens betydning for det danske demokrati*, Roskilde: Forlaget Samfundsøkonomi og Planlægning, 1992, 212 s., kr. 120,00. Nicolai Juul Foss og Peter Kurrild-Klitgaard (red.), *Etik. marked og stat. Liberalismen fra Locke til Nozick*, København: Handelshøjskolen Forlag, 1992, 245 s.

Der har de senere år været talt en del om velfærdsstatens krise, privatisering, modernisering og generelt om en revurdering af forholdet mellem staten, markedet og det civile samfund. Meget af denne tale har haft karakter af løs snak, og det er derfor mere end velkomment, at to danske antologier har taget emnet op ud fra forskellige ideologiske udgangspunkter.

Bogen om moderniseringspolitikens betydning for det danske demokrati beskæftiger sig angiveligt med de igangværende ændringer i det danske, demokratiske system. Søren Villadsen finder, at der ud fra en tro på, at markedet stort set kan regulere alting på den bedste måde, sættes spørgsmålstegn ved en række sider af det danske demokrati.

Det lyder jo alvorligt, og man kigger derfor spændt efter, hvilke ændringer og angreb, der mere konkret er tale om, men man får aldrig noget klart svar.

I Søren Villadsens egen artikel om "Det deregulerede demokrati - det ny højres kritik af velfærdsstatens demokratiske institutioner" søger han at redegøre for det ny højres kritik af den danske og nordiske model, som han karakteriserer som et "blandingsdemokrati". Det gennemgående i dette angreb siges at være "ønsket om en stærk forenkling og nedbrydning af blandingsdemokratiet til at omfatte en langt mindre grad af kompleksitet." Der gives en noget uoverskuelig redegørelse for blandingsdemokratiets karakteristiske træk og for den ny-liberale opfattelse af politik og demokratiske værdier - Hayek, Buchanan og Bertel Haarder - hvor den begrænsede tiltro til flertalsstyre og politisk regulering fremhæves. Decentraliseringsstrategier - repræsenteret ved Niskanen og public choice-skolen - fremstilles som alvorlige trusler mod det danske demokrati, ligesom den ny-liberale kritik af velfærdsstaten omtales.

Til syvende og sidst består de centrale ændringer af det danske demokrati ud fra markedsideologien åbenbart i ændrede styrelsesregler for kommunerne, frikommuneforsøget, ændringer i folkeskolens styrelse og organisation og nedlæggelsen af Hovedstadsrådet. I sandhed nogle forfærdelige ændringer og trusler mod de blandingsdemokratiske institutioner!

På den baggrund må man spørge sig selv, hvad det mere konkret er for et demokrati, der trues af de neo-liberale. Dette spørgsmål tages op af Ib Martin Jarvad i en artikel om "Demokratidoktrin i Danmark". Er det overhovedet rimeligt at tale om en særlig dansk demokratidoktrin? Har det danske demokrati nogle særegne træk i forhold til den almene vesteuropæiske udvikling?

Anmeldelser

Søren Villadsen (red.), *Demokrati? Moderniseringspolitikens betydning for det danske demokrati*, Roskilde: Forlaget Samfundsøkonomi og Planlægning, 1992, 212 s., kr. 120,00. Nicolai Juul Foss og Peter Kurrild-Klitgaard (red.), *Etik. marked og stat. Liberalismen fra Locke til Nozick*, København: Handelshøjskolen Forlag, 1992, 245 s.

Der har de senere år været talt en del om velfærdsstatens krise, privatisering, modernisering og generelt om en revurdering af forholdet mellem staten, markedet og det civile samfund. Meget af denne tale har haft karakter af løs snak, og det er derfor mere end velkomment, at to danske antologier har taget emnet op ud fra forskellige ideologiske udgangspunkter.

Bogen om moderniseringspolitikens betydning for det danske demokrati beskæftiger sig angiveligt med de igangværende ændringer i det danske, demokratiske system. Søren Villadsen finder, at der ud fra en tro på, at markedet stort set kan regulere alting på den bedste måde, sættes spørgsmålstegn ved en række sider af det danske demokrati.

Det lyder jo alvorligt, og man kigger derfor spændt efter, hvilke ændringer og angreb, der mere konkret er tale om, men man får aldrig noget klart svar.

I Søren Villadsens egen artikel om "Det deregulerede demokrati - det ny højres kritik af velfærdsstatens demokratiske institutioner" søger han at redegøre for det ny højres kritik af den danske og nordiske model, som han karakteriserer som et "blandingsdemokrati". Det gennemgående i dette angreb siges at være "ønsket om en stærk forenkling og nedbrydning af blandingsdemokratiet til at omfatte en langt mindre grad af kompleksitet." Der gives en noget uoverskuelig redegørelse for blandingsdemokratiets karakteristiske træk og for den ny-liberale opfattelse af politik og demokratiske værdier - Hayek, Buchanan og Bertel Haarder - hvor den begrænsede tiltro til flertalsstyre og politisk regulering fremhæves. Decentraliseringsstrategier - repræsenteret ved Niskanen og public choice-skolen - fremstilles som alvorlige trusler mod det danske demokrati, ligesom den ny-liberale kritik af velfærdsstaten omtales.

Til syvende og sidst består de centrale ændringer af det danske demokrati ud fra markedsideologien åbenbart i ændrede styrelsesregler for kommunerne, frikommuneforsøget, ændringer i folkeskolens styrelse og organisation og nedlæggelsen af Hovedstadsrådet. I sandhed nogle forfærdelige ændringer og trusler mod de blandingsdemokratiske institutioner!

På den baggrund må man spørge sig selv, hvad det mere konkret er for et demokrati, der trues af de neo-liberale. Dette spørgsmål tages op af Ib Martin Jarvad i en artikel om "Demokratidoktrin i Danmark". Er det overhovedet rimeligt at tale om en særlig dansk demokratidoktrin? Har det danske demokrati nogle særegne træk i forhold til den almene vesteuropæiske udvikling?

Det mener Jarvad, og han hævder, dels at den demokratiske styreform, som blev indført med junigrundloven i 1849 ikke var specielt borgerlig eller liberal, og dels at det demokratiske projekt blev gennemført af to ikke-borgerlige hovedklasser, nemlig bønderne og arbejderne. Det særlige ved det danske demokrati har hvilet på en praksis af konkret samarbejde i demokratisk organiserede klasseorganisationer. I samme omfang disse basisorganisationer sygner hen, mister det danske demokrati derfor sin særlige egenart.

Hvordan Jarvads lange og kritiske redegørelse for Alf Ross hænger sammen med denne grundlæggende karakteristik er noget uklart, men det centrale er nu også, at selv om det er en rigtig betragtning at demokratiseringen af den danske styreform er båret af bønderne og arbejderne og deres organisationer, så er det vanskeligt at se, at dette nødvendigvis skulle hænge sammen med en afvisning af, at junigrundloven etablerede en i det væsentlige liberal styreform.

I 1849 var det langt snarere den liberale magtdelingslære med rødder tilbage til Montesquieu, der blev lagt til grund, end den demokratiske endsige den republikanske tankegang. Forestillinger om stænder var langt fra uddød, det akademiske borgerskab foragtede bønderne, godsejerne fastholdt deres forrettigheder, og arbejderne var endnu ikke nogen talrig klasse. Er det ikke mere frugtbart at se de særlige danske træk ved demokratiet som et resultat af den demokratiseringsproces, som blev startet - såre beskedent - i midten af forrige århundrede?

Hvis man som Jarvad ser klasseorganisationerne som det særligt danske ved demokratiet, er det videre svært at forstå, hvordan deres hændelse skulle være forbundet med det nye liberalistiske højres kritik af og trusler mod det danske demokrati. Denne manglende relatering til det angiveligt gennemgående tema afspejler, at bogen er meget løst redigeret. Der er ikke "gjort noget forsøg på at harmonisere eller ændre synspunkter i de enkelte kapitler" siges det i forordet, men det behøver man vel heller ikke, selv om man søger at få alle forfattere til at beskæftige sig med det samme emne.

I det hele taget burde Søren Villadsen have været mere kritisk i sit udvalg af artikler. Flere er således ikke blot uklare, men direkte udtryk for misforståelser. Det gælder for eksempel Ernst Dahls artikel om "Robert A. Dahl og økonomiens demokratisering". Her tages Joseph A. Schumpeter uden videre til indtægt for det synspunkt, at den politiske deltagelse bør holdes på et minimum. Videre tillægges Robert A. Dahl den opfattelse, at demokratiseringen af økonomien gælder "det politiske demokratis overlevelse på længere sigt" (p. 151), og at demokratiet skulle være i krise på grund af forekomsten af økonomiske uligheder (p. 152). Når den kritiske diskussion af Robert A. Dahl hviler på så graverende misforståelser, bliver den temmelig uinteressant.

Ud fra en demokratiteoretisk betragtning er det bedste i bogen Lennart Berntsons artikel om "Folksuveränitet och rättsstat". Det er ikke, fordi der er så meget nyt - i forhold til det, som Francis Sejersted og Jörgen Hermansson skrev i midten af 1980'erne - i påvisningen af kombinationen i den vesteuropæiske demokratiopfattelse af ideer om folksuveränitet, retsstat og individuelle rettigheder, men der foretages dog et par gode præciseringer i forhold til

den republikanske tradition. Frem for alt stiller Berntson sig åben over for, hvorvidt renæssancen for den liberale rettighedsdoktrin vil komme til at betyde en begrænsning af de velfærdsstatslige arrangementer, der kan ses som resultatet af bestræbelserne på at give alle medborgere lige vilkår for at kunne deltage i formuleringen af de fælles beslutninger. Dermed rejser han netop det spørgsmål, hvis besvarelse andre bidrag i bogen tager for givet.

I forhold til dette "forsvar" for velfærdsdemokratiet må man sige, at "angrebet" i bogen om "Etik, marked og stat. Liberalismen fra Locke til Nozick" er væsentlig bedre funderet. Bogen er redigeret af to unge stipendiater, der er tilknyttet henholdsvis Handelshøjskolen i København og Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Det er lykkedes for dem at få ældre og virkelig sagkyndige forskere til at skrive om klassiske og moderne liberalister. Carl Henrik Koch skriver om John Locke, Hector Estrup om Hume, Smith og Steuart, Heine Andersen om Herbert Spencer, Mogens Blegvad om både John Stuart Mill og James Buchanan, og Justus Hartnack om Robert Nozick. Til gengæld skriver de unge redaktører selv om henholdsvis Hayek og de franske radikale liberale, og de har fået en anden jævnaldrende, Otto Brøns-Petersen, til at skrive om den radikale amerikanske tradition.

Artiklerne om de enkelte liberale teoretikere og hovedstrømninger er gennemgående velstrukturerede, oplysende, og kritisk analyserende. Peter Kurild-Klitgaard er dog mere imponeret end kritisk over for de franske liberale og får slet ikke disse teoretikers før-demokratiske baggrund belyst. Og Justus Hartnack er vel også mere optaget af at gennemføre begrebslogiske ræsonnementer og tilrettevise dem, der definerer retfærdighed ved hjælp af begrebet lighed, end af at redegøre for Nozicks argumentation og diskutere styrke og svagheder i denne argumentation.

Stærkest i antologien står den klare påvisning af, hvordan to hovedskikkelser inden for den liberale tradition, Locke og John Stuart Mill, var ude af stand til at gennemføre en holdbar argumentation for, at demokratiske beslutninger må respektere individuelle rettigheder som den private ejendomsret. Lockes begreb om et stiltiende samtykke "tømmer i nogen grad Lockes almindelige tese om, at underkastelse forudsætter billigelse, for dens indhold" (p. 44), og Locke var ikke selv tilhænger af en ubegrænset økonomisk liberalisme (p. 45). I artiklen om John Stuart Mill fremhæves, at det ikke lykkedes for ham at forene en grundlæggende utilitarisme med ideen om respekt for individets selvbestemmelse. Der var - siger Blegvad - "en bestående uklarhed og splittelse i hans holdning, som ikke har været ham selv bevidst" (p. 146).

I det hele taget skal bogen have ros for, at det klart lægges frem, at "[som] det gælder for den liberalistiske tradition i hele dens historie, er også den moderne ny-liberalisme intet homogent sæt af doktriner, ej heller med hensyn til marked-stat-temaet" (p. 12). Der synes derfor ikke at være noget entydigt ideologisk grundlag for angreb på det danske velfærdsdemokrati fra de ny-liberale, og man leder da også forgæves efter udsagn, der kan tages til indtægt for sådanne angreb.

Måske er det - når alt kommer til alt - lidt overdrevet at tale om så massive

angreb på velfærdsdemokratiet, som Søren Villadsen og andre på RUC fore-
stiller sig?

Palle Svensson
Institut for Statskundskab

Jonas Pontusson, *The Limits of Social Democracy*, Ithaca: Cornell University
Press, 1992, 261 s.

Litteraturen om "den svenske model" og det svenske socialdemokrati er efter-
hånden omfangsrig. Sverige er, på grund af det mangeårige socialdemokrati-
ske styre, den stærke fagbevægelse og den høje organisationsgrad, blevet det
klassiske eksempel på en socialdemokratisk domineret samfundsudvikling, på
socialdemokratismens succes. Socialpolitikken fremhæves ofte som eksempel
på denne succes.

Pontusson stiller sig med dette bidrag til genren en anden opgave. Han vil
undersøge grænserne for, hvor langt det i realiteten har været muligt i Sverige
at ændre samfundet grundlæggende ad socialdemokratismens vej. Som forud-
sætning for grundlæggende ændringer står efter Pontussons mening styring af
og kontrol med de økonomiske investeringer, og hans udgangspunkt er, at
socialdemokratiet i realiteten ikke har formået at opfylde sine væsentligste
ambitioner på dette grundlæggende område store anstrengelser til trods. For
at underbygge denne påstand undersøger Pontusson tre væsentlige aspekter af
socialdemokratiets økonomiske politik i efterkrigstiden, nemlig industripolitik-
ken, spørgsmålet om medbestemmelse for ansatte, dvs. det industrielle demo-
krati, og spørgsmålet om pensions- og lønmodtagerfonde - det økonomiske
demokrati. Han peger på, at den socialdemokratiske bevægelse i årene 1968-
1976 tog en mere radikal kurs og gik i offensiven i spørgsmålet om både med-
bestemmelse og lønmodtagerfonde, og hans ambition er at forklare årsagerne
til denne radikalisering og hvorfor offensiven tilsyneladende slog fejl.

Igennem en diskussion af forskellige teoretiske tilgange til studiet af social-
demokratismen opstiller Pontusson en analysemodel til forklaring af de kom-
plekse sammenhænge, der er mellem årsager og udfald i hver enkelt case.
Denne model, der analytisk opdeler forløbet af de enkelte politiske cases i en
lovgivningsfase og en implementeringsfase, opererer med forklaringer, der på
den ene side relaterer sig til aspekter af kapitalmagten, såvel den indirekte som
den mere direkte, og på den anden side til aspekter af arbejdersidens styrke og
svaghed, men også med det komplekse samspil imellem disse aspekter.

Som grundlag for denne model, dvs. som ramme om aktørernes handlen, er
imidlertid den økonomiske udvikling og de særlige økonomiske forhold, der
gør sig gældende for Sverige på de givne tidspunkter. Pontusson anlægger en
institutionel approach og fremfører, at aktørernes mål og strategier er bestemt
af de økonomiske rammer. Centralt er derfor klarlæggelsen af de økonomiske